

PERE CORNELLÀ i ROCA

Banyoles 1931

Algunes notes entorn de les eleccions municipals

El Marc Històric

L'Espanya de finals del segle XIX i principis del XX coneix dues etapes polítiques diferents: la *Restauració* (1874-1923) i la *Dictadura* (1923-1931).

El període de la *Restauració* fou una experiència de liberalisme polític que es convertí en una farsa democràtica. El *caciquisme* era l'eix principal sobre el qual girava el sistema. Els diferents governs de la *Restauració* no varen ésser capaços d'iniciar les reformes necessàries perquè l'Estat espanyol sortís del seu retràs econòmic i social. Contràriament, els desequilibris es varen accentuar a causa de la industrialització, que va comportar el naixement de noves classes proletàries lligades als moviments internacionals. La manca d'una burgesia (1) que es fes càrrec del canvi va originar que tots els problemes importants quedessin sense resoldre.

La sortida a aquesta situació, cada vegada menys estable, va ésser la *Dictadura* militar de Primo de Rivera. Poc després la *Dictadura* es transformava en *Dictablanda* per mitjà de Berenguer i Aznar (1930-1931). L'agreujament dels problemes econòmics i socials i la puixança de l'oposició democràtica servien per en-sorrar la monarquia mitjançant unes simples eleccions municipals: les del 12 d'abril del 1931.

D'una manera senzilla i pacífica l'Estat espanyol deixava d'ésser una *monarquia autoritària* per convertir-se en una *República*.

Els habitants i els electors de Banyoles

L'estat numèric de la població banyolina l'any 1930 (2) era aquest:

	Instrucció elemental			
	saben llegir	saben llegir i escriure	no saben llegir	no consten
N.º d'homes 2.828	1	2.086	739	2
N.º de dones 3.119	6	2.032	1.077	4
Total 5.947	7	4.118	1.816	6

Pel que fa referència a la instrucció elemental, cal comparar el grau d'*analfabetisme* de Banyoles amb el d'altres llocs (3) per adonar-nos del seu significat:

	Banyoles	comarques gironines	Catalunya	Estat espanyol
Homes	26'13	27'85	24'92	36'92
Dones	34'53	38'72	34'07	47'51
Total	30'53	33'36	29'61	42'33

Analitzant les xifres anteriors (en tants per cent) podem observar que l'*analfabetisme* a Banyoles és inferior al de les comarques gironines i al de l'Estat espanyol, i és molt semblant (les diferències en contra són mínimes) al de Catalunya. Podem dir, per tant, que el nivell cultural de la ciutat no desdix amb el context cultural català de l'època.

L'electorat (4)

D'entrada hem de tenir en compte que les dones no disposaven del dret de vot i els homes en gaudien a partir dels 25 anys. Aquestes condicions prèvies, determinades per la Llei Electoral en vigència (5), només permeten que a Banyoles puguin votar 1.488 persones, és a dir, solament el 25% de la població total.

Aquests 1.488 possibles electors estaven distribuïts de la manera següent:

III ASSEMBLEA D'ESTUDIS SOBRE EL COMTAT DE BESALÚ

	Districte I		Districte II		Total
	Secció 1. ^a	Secció 2. ^a	Secció 1. ^a	Secció 2. ^a	
N.º electors	380	404	279	425	1.488
% d'electors	25'53	27'15	18'75	28'56	100

Les professions més comunes entre els electors són les que donem a continuació (6):

Professió	Districte I		Districte II		Total
	Secció 1. ^a	Secció 2. ^a	Secció 1. ^a	Secció 2. ^a	
llaurador	33	198	150	169	550
jornaler	47	55	19	79	200
comerç	64	18	23	26	131
curtidor	23	23	2	15	63
paleta	13	7	7	34	61
fuster	11	14	2	7	34
eclesiàstic	7	24	1	1	33
escrivent	16	6	—	5	27
propietari	11	6	2	5	24

El total de persones relacionades anteriorment representen el 75'47% del total de l'electorat. Hem deixat de relacionar una sèrie de persones i oficis que, per la seva escassetat, no tenen la mateixa importància numèrica que els anteriors.

L'analfabetisme observat entre els electors és molt poc considerable si el comparem amb l'analfabetisme absolut, el qual hem tractat abans. L'analfabetisme electoral és el que segueix (7):

	Districte I		Districte II		Total
	Secció 1. ^a	Secció 2. ^a	Secció 1. ^a	Secció 2. ^a	
Nombre	19	66	48	125	258
%«Sobre total analfabets	7'36	25'58	18'6	48'44	100
%«Sobre total electors	5	16'33	17'2	29'41	17'33

El 82'66% de l'electorat sap llegir i escriure i, per tant, està en condicions de poder informar-se dels programes d'actuació dels diferents partits polítics a través dels pamflets apareguts a la premsa de l'època.

Les professions més escomeses per l'analfabetisme són dues: la de llaurador (en total 162, 62, 79%) i la de jornalier (59 en total, 22'86%). Es a dir, entre els analfabets llauradors i jornaliers sumen el 85'65% de l'analfabetisme total.

LES ELECCIONS

Els partits polítics

Davant les eleccions es formaren a Banyoles dos blocs electorals (8): la *coalició monàrquica* i la *coalició republicana*.

A continuació donem els noms dels candidats, acompanyats de llurs professions i edats, que es presentaren a l'elecció pels dos districtes en què es dividí la ciutat.

Candidatura de dretes pel districte primer:

Pere Ametller Verdaguer, curtidor, 30 anys.

Miquel Boix Vilardell, confiter, 31 anys.

Josep Corominas Illa, comerciant, 47 anys.

Rafael Hostench Serra, comerciant, 40 anys.

Manuel Prat Güell, fabricant, 45 anys.

Candidatura de dretes pel districte segon:

Esteve Costa Masjoan, comerciant, 50 anys.

Lluís Costabella Codinach, llaurador, 26 anys.

Narcís Malagelada Font, advocat, 36 anys.

Joan Terrades Privat, comerciant, 36 anys.

La filiació política de la *candidatura monàrquica* era la que segueix: Ametller, Boix, Costa, Malagelada i Prat pertanyien a la *Unión Patriótica*; Hostench i Terradas a la *Lliga Regionalista*; *Corominas* i *Costabella* al *tradicionalisme*.

Candidatura d'esquerres pel districte primer:

Francesc Boixó Geli, comerciant, 34 anys.

Francesc Boschdemont Serramitjana, comerciant, 31 anys.

III ASSEMBLEA D'ESTUDIS SOBRE EL COMTAT DE BESALÚ

Jacint Masgrau Butiñà, escriptor, 35 anys.
Jaume Masó Pujolàs, comerciant, 44 anys.
Pere Pujol Pujol, curtidor, 27 anys.
Candidatura d'esquerres pel districte segon:
Joan Duran Garcia, cafeter, 46 anys.
Joan Gusiñer Mas, metje, 36 anys.
Ramon Mata Coll, comerciant, 62 anys.
Amadeu Vilardell Genover, paleta, 43 anys.

La filiació política dels candidats esquerrans era aquesta:
Boixó, Boschdemont, Masó i Pujol eren *republicans federals*; Duran, Masgrau, Mata i Vilardell, d'*Acció Catalana*; Gusiñer, *independent*.

Quant a oficis i mitjana d'edats (37 anys els de dretes i 39 els d'esquerres) són candidatures molt igualades.

Com a dades curioses podem assenyalar que Prat i Malagelada (del *front monàrquic*), i Gusiñer i Mata (del *front d'esquerres*) es presenten com a candidats en uns districtes que no són el lloc de la seva residència. Això ens pot fer pensar l'existència de llaços importants entre els candidats i els electors, els quals poden influir notablement quan l'elector està lligat, per dir-ho d'alguna manera, amb el candidat per motius de dependència del tipus que sigui.

Els programes electorals.

De la premsa de l'època (9) podem esbrinar el concepte en què són tinguts els dos blocs electorals. Les *dretes* són titllades de burgeses i capitalistes i, al mateix temps, les acusen de tenir por d'un règim massa liberal i democràtic. A la *coalició d'esquerres* se li reconeix una més àmplia tendència liberal i democràtica. En definitiva, els *monàrquics* sacrifiquen el seu ideal per llurs interessos i els republicans, al contrari, sacrifiquen els seus interessos pels seus ideals.

Les proclames electorals de les dues forces tenen quelcom de comú: són uns manifestos *més administratius que polítics* (10).

Els punts més importants de llurs programes, i en això coincideixen les dues candidatures, fan referència a les necessitats immediates de la comunitat: resoldre el problema de les fonts públiques, completar la xarxa de clavegueres, construcció d'un grup escolar i l'agençament de l'escorxador.

Quant a idees polítiques d'organització de l'Estat, s'hi observen les lògiques diferències entre dos blocs oposats ideològicament. Mentre la candidatura anomenada *monàrquica* només fa referència, i encara molt lleugerament, a certes aspiracions autonòmiques de Catalunya, els *esquerrans* es defineixen clarament republicans i catalanistes, prometent treballar per aconseguir la plena personalitat de Catalunya.

Els resultats de les eleccions.

Els comicis tingueren lloc el dia 12 d'abril i els resultats (11), detallats per Seccions i per Districtes, foren els que segueixen:

Districte I

En aquest districte s'havien d'elegir 7 regidors, 5 per majories i 2 per minories. Cada elector podia votar 5 candidats diferents.

Secció 1ª del Districte I (sector de la plaça Turers, plaça Constitució, carrer de Sant Martíà, etc.).

Republicans		Monàrquics	
Masgrau	176 vots	Prat	165 vots
Boixó	173 vots	Boix	161 vots
Masó	157 vots	Hostench	159 vots
Pujol	154 vots	Corominas	156 vots
Boschdemont	149 vots	Ametller	145 vots
	Electors	Votants	Abstencions
Número	380	319	61
%	100	83'94	16'05

III ASSEMBLEA D'ESTUDIS SOBRE EL COMTAT DE BESALÚ

Analfabets

	Votants	Abstencions
Número	15	4
%	78'94	21'05
	N° vots	%
Republicans	809	50'72
Monàrquics	786	49'27
Total	1.595	100

La candidatura republicana obté la victòria en aquesta secció per un marge de 23 vots. Es la secció de Banyoles en què no hi ha cap professió que, pel nombre dels seus elements, destaquí sobre les altres. L'índex de participació electoral és el més elevat de tots els sectors de Banyoles: 83'94%. Al mateix temps és important assenyalar que el grau d'analfabetisme de la secció és el més petit que s'observa a les seccions de la ciutat.

Secció 2ª del Districte I (sector del carrer Major, Paraireria, Monestir, etc.).

Republicans

Monàrquics

Masgrau	140 vots	Prat	200 vots
Buixó	136 vots	Boix	200 vots
Masó	139 vots	Hostench	198 vots
Pujol	137 vots	Corominas	200 vots
Boschdemont	132 vots	Ametller	191 vots

	Electors	Votants	Abstencions
Número	404	336	68
%	100	83'16	16'83

Analfabets

	Votants	Abstencions
Número	56	10
%	84'84	15'15

	N° vots	%
Republicans	684	40'88
Monàrquics	989	59'11
Total	1.673	100

La candidatura monàrquica assoleix la victòria amb 305 vots d'avantatge; és l'única secció en què els monàrquics guanyen, i amb una diferència suficientment gran per decidir les eleccions a favor seu.

Prat, fabricant de professió i resident al districte II, aconsegueix el nombre de vots més nombrós en una secció en què més de la meitat dels electors són assalariats (253 entre llauradors i jornalers). També cal destacar la presència en aquesta secció d'un elevat nombre d'eclesiàstics: 24.

Resultat total del Districte I (suma de la secció 1^a i de la 2^a).

I		Monàrquics	
Republicans			
Masgrau	316 vots	Prat	365 vots
Boixó	309 vots	Boix	361 vots
Masó	296 vots	Hostench	357 vots
Pujol	291 vots	Corominas	356 vots
Boschdemont	281 vots	Ametller	336 vots
	1.493 vots		1.775 vots

III ASSEMBLEA D'ESTUDIS SOBRE EL COMTAT DE BESALÚ

	Electors	Votants	Abstencions
Número	784	655	129
%	100	83'54	16'45

Analfabets

	Votants	Abstencions
Número	71	14
%	83'52	16'47

	Nº Vots	%
Republicans	1.493	45'68
Monàrquics	1.775	54,31
Total	3.268	100

La candidatura monàrquica resulta guanyadora d'aquest districte per 282 vots de marge. Els regidors elegits són: els 5 de la candidatura monàrquica per majories i els dos primers, Masgrau i Boixó, de la candidatura republicana per minories.

Districte II

En aquest districte havien d'elegir-se 6 consellers, 4 per majories i 2 per minories. Cada elector podia votar 4 candidats diferents.

Secció 1.ª del Districte II (Guèmol, Font Pudosa, etc.).

Republicans	Monàrquics
Gusiñer	Costa
Vilardell	Malagelada
Mata	Terradas
Duran	Costabella
456 vots	445 vots

	Electors	Votants	Abstencions
Número	279	228	51
%	100	81,72	18,27

Analfabets

	Votants	abtencions
Número	41	7
%	85,41	14,58
	N° vots	%
Republicans	456	50,61
Monàrquics	445	49,38
Total	901	100

Per un marge d'11 vots la candidatura republicana triomfa en aquesta secció, la igualtat entre les dues candidatures és manifesta. La característica principal d'ací és que més de la meitat dels electors són llauradors.

Secció 2ª del Districte II (plaça de les Rodes, carrer Nord, carrer Barca, etc.)

Republicans		Monàrquics	
Gusiñer	205 vots	Costa	145 vots
Vilardell	193 vots	Malagelada	141 vots
Mata	196 vots	Terradas	137 vots
Duran	186 vots	Costabella	126 vots
	780 vots		549 vots
	Electors	Votants	Abstencions
Número	425	342	83
%	100	80,47	19,52
	Analfabets		
	Votants	Abstencions	
Número	94	31	
%	75,2	24,8	

III ASSEMBLEA D'ESTUDIS SOBRE EL COMTAT DE BESALÚ

	Nº Vots	%
Republicans	780	58,69
Monàrquics	549	41,30
Total	1.329	100

Els republicans hi assoleixen el triomf amb 231 vots de diferència. Més de la meitat de l'electorat és format per llauradors i jornalers. Ací registrem l'analfetisme i l'abstenció més elevats. L'índex abstencionista més important es localitza en el grup d'electors analfabets.

Resultat total del Districte II (suma de les seccions 1.ª i 2.ª).

Republicans		Monàrquics	
Gusiñer	324 vots	Costa	262 vots
Vilardell	309 vots	Malagelada	258 vots
Mata	300 vots	Terradas	250 vots
Duran	297	Costabella	224 vots
	1.236 vots		994 vots

	Electors	Votants	Abstencions
Número	704	570	134
%	100	80,96	19,03

Analfabets		
	Votants	Abstencions
Número	135	38
%	78,03	21,96

	Nº Vots	%
Republicans	1.236	55,42
Monàrquics	994	44,57
Total	2.230	100

La candidatura que guanya l'elecció en aquest districte és la republicana,

un marge de 242 vots. L'abstencionisme i l'analfabetisme són més elevats ací que en el Districte I. Els regidors elegits són: els 4 de la candidatura republicana i els dos primers, Costa i Malagelada, de la candidatura monàrquica; els republicans per majories i els monàrquics per minories.

RESULTATS TOTALS I CONSIDERACIONS FINALS

	Electors	Votants	Abstencions
Número	1.488	1.225	263
%	100	82,32	17,67
Analfabets			
	Votants	Abstencions	
Número	206	52	
%	79,84	20,15	
	N° Vots	%	
Republicans	2.729	49,63	
Monàrquics	2.769	50,36	
Total	5.498	100	

Com es pot observar, els monàrquics triomfen a Banyoles en obtenir 40 vots més que els republicans. D'aquesta manera quedarà l'Ajuntament banyolí després de les eleccions: 7 regidors monàrquics (5 per majories i 2 per minories) i 6 regidors republicans (2 per minories i 4 per majories), malgrat que els republicans han triomfat en 3 seccions i els monàrquics només en 1.

Els noms dels nous consellers són: Prat, Boix, Hostench, Corominas, Ametller, Costa i Malagelada, per l'entesa monàrquica, i Masgrau, Boixó, Vilardell, mata i Duran per l'entesa republicana.

Hi ha un fenomen en aquestes eleccions digne de destacar: l'analfabetisme i l'abstencionisme són en relació directament proporcional, és a dir, quan major és l'índex d'analfabetisme és també, superior l'índex d'abstencionisme.

La participació de l'electorat banyolí en els comicis, el 82'32%, és molt ele-

III ASSEMBLEA D'ESTUDIS SOBRE EL COMTAT DE BESALÚ

vada en comparació a la de Girona, on votà el 73'2 (12); i superior, també, a la mitjana de les capitals de província espanyoles, el 66% (13).

En definitiva a Banyoles es complí la regla que tingueren les eleccions del 1931 arreu de l'Estat espanyol: els republicans assolien el triomf en les capitals de província (inclosa Girona (14) encara que Tamames (15) i Tuñón de Lara (16) afirmin el contrari) i els monàrquics en les poblacions petites, «*burgos podridos*» on els cacics, quasi tots monàrquics, imposaven les seves lleis des de l'època de la Restauració.

Per acabar, hem de dir que aquesta petita desfeta dels republicans banyolins serà rectificada en les properes eleccions del 1934 (17) en què les dretes foren derrotades.

NOTES

- 1.- La burgesia catalana, a partir del 1898 (pèrdua de les colònies i, per tant, del mercat colonial), canviarà d'actitud i es convertirà en el portaveu dels problemes concrets de Catalunya. Vegi's Borja Riquer, *Les eleccions de la Solidaritat Catalana a Barcelona*, Recerques 2, Ariel, Barcelona, 1972; *Liga Regionalista: El Nacionalisme i la burgesia catalana (1898-1904)*. Edicions 62, Barcelona, 1977. Cornellà i Roca, Pere, *Girona i la Solidaritat Catalana*, a *Treballs d'Història*, Girona, 1976. Molas, Isidre, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, 2 vols., Edicions 62, Barcelona, 1972.
- 2.- Dades tretes del *Censo de la poblaci3n de Espa1a en 1930. Regi3n Catalana*, cuaderno n° 7, Ministerio de Trabajo, Direcci3n General de Estadísticas, MASAVA,S.L., Madrid, 1941.
- 3.- Percentatges elaborats a partir de les dades del *Censo de la Poblaci3n de Espa1a en 1930*, op. cit.
- 4.- Totes les estadístiques que fan referència a l'electorat són elaborades a partir del *Servicio General de Estadísticas, Renovaci3n total del censo electoral ordenada por Real decreto de 4 de mayo de 1930. Provincia de Gerona. Término municipal de Ba1nolas*.
- 5.- Llei Electoral del 8 d'agost del 1907.
- 6.- Calculat a partir del *Servicio General de Estadística*, op. cit.
- 7.- Calculat a partir del *Servicio General de Estadística*, op. cit.
- 8.- *Gent Nova*, Setmanal Popular Independent de Banyoles, 22 i 29-III-1931 i IV-1931.
- 9.- *Gent Nova*, 22-III-1931
- 10.- *Gent Nova*, 11-IV-1931.
- 11.- *Actas de la Junta del Censo Municipal de 1931*. Arxiu de la Diputaci3n de Girona.
- 12.- Clara i Resplans, Josep, *Les Elecciones municipales del 1931 a Girona*, pàg. 34 Dalmau editor, Barcelona, 1975. Cornellà i Roca, Pere, *Les eleccions de la segona Repùblica a la ciutat de Girona. 1931-1936*, pàg. 34, D.C.P., Girona, 1975.
- 13.- Molas, Isidre, op. cit., pàg. 281, vol.I.
- 14.- Cornellà i Roca, Pere, op. cit. pàg. 35.
- 15.- *La Republica. La Era de Franco*, Hª de Espa1a Alfaguara VII, pàg. 10, Alianza Universidad, Madrid, 1976.
- 16.- *La Espa1a del siglo XX*, pàg. 227. Libreria Espa1ola, París, 1973.
- 17.- Vir3s, Mª Rosa, *Las elecciones municipales de 14 de Enero de 1934 en la provincia de Gerona*. Perspectiva Social n° 5, ICESB, pàg. 17, 1975.